

Redactioneel

"Tweehuizige, eeuwige, ben je, on-/bewoonbaar. Daarom/bouwen en bouwen we. Daarom/staat het-dit/erbarmelijke ledikant-in de regen,/daar staat het." Zal de odyssee van de architectuur ooit een einde vinden? En zo ja, zal haar thuishoofdstad terugkeer naar een verloren oorsprong zijn of de erkenning van een immer provisorisch dak, van een teken dat niet meer dan een doorgangshuis is? Het is wellicht de structuur van deze vraag, dat wil zeggen haar dubbelhartigheid, die het immer verschuivende en verboden centrum van het architecturale leven uitmaakt. Het is de vraag naar *het klassieke en het moderne*. In haar dimensie spant zich de eschatologie die ieder bouwen noodzakelijk impliceert. Twee assen bepalen deze dimensie. Enerzijds het verlangen naar de *nostos*, een verlangen dat als zijn doel een archè kent (dit is de as die het Europeesche typologiedebat zijn nostalgische inslag heeft gegeven); anderzijds de horizontaliteit waarin architectuur dit verlangen opgeeft om als een frivole tektoniek door het leven te gaan, een 'vrijheid' die het stenen teken verwerft wanneer het zijn huis -de referentiële wortel- opgeeft (men denke aan de 'losbandigheid' van de Amerikaanse formele onderzoeken). Maar laten we ons niet vergissen: *de een gaat niet zonder de ander*. Beide richtingen onderbreken elkaar zonder ophouden en het is dit kruisen waarin het tijdstapje van de architectuur zich weeft. Een kruisen dat de medeplichtigheid van het klassieke en het moderne aanduidt en de vriendschap van twee architecten als Rossi en Eisenman bezegelt. De vraag naar het wonen in het klassieke of het moderne drukt zijn stempel op dit nummer van Oase. Een eerste formulering van deze verhouding vinden we in het essay van DalCo. Hij ziet het klassieke als de negatieve ruggegraat van de contemporaine ontwikkelingen in de moderne architectuur. In zijn "fenomenologie van de grens in de architectuur" blijkt de classicistische zoektocht naar het verloren fundament van het wonen zich alleen te kunnen handhaven door een *verloochening* van de veelvoudigheid die door het disjunctieve, 'tweehuizige' teken van de moderniteit getraceerd wordt. Klassiek of modern? Het is ook de vraag die Eisenman zich stelt in zijn lezing van het *maison Dom-ino* van Le Corbusier. Aan de hand van een aantal minieme verschuivingen in het 'concept' dom-ino tracteert hij de eerste tekenen van moderniteit in het werk van deze Zwitser en neemt hem daarmee 'in bescherming' tegen de klassiek humanistische interpretaties die tot nu toe de boventoon voerden. Zoals de inleiding bij dit essay echter al doet vermoeden, blijkt zijn kijken veel weg te hebben van een omgekeerde verloochening: een apodictische exegese met weinig oog voor de *utopische* inslag in het werk van de meester. De vraag naar een dichtelijk 'thuis' keert terug in de notities die Pieter Jan Gijsbers maakte bij een lezing van teksten van Loos en Heidegger. "Voll Verdienst, doch dichterisch, wohnet/ Der Mensch auf dieser Erde" schreef de dichter Hölderlin die net als de Weense architect terugkeerde naar de klassieken. Woont de mens dichtelijk? Of verblijft hij in de structurele 'aportie' van het 'undichterisch' zoals Cacciari het noemt? De grenzen van het architectonische spraakvermogen blijken zich steeds in confrontatie met deze vraag te vernieuwen. Dit geldt ook voor de stedsbouw. In de stadsplannen die Dudok voor Den Haag maakte zien we een terugkeer naar het Berlagiaanse stadsbeeld; Dudok bakent hiermee zijn positie af t.o.v. de uitbreidingsplannen voor Amsterdam (A.U.P.) en Rotterdam (Pendrecht) die gekenmerkt worden door een stadsconcept waarin de rol van de architectuur, als een formele categorie die de stad ordent, wordt uitgehold. Maar, zou men Dudok kunnen vragen, is het stedelijk leven zegbaar en vatbaar in een vorm, door een architectuur? Is zijn wording vast te leggen in een beeld? Is het huis, het wonen, is het stedelijk leven zegbaar? Of blijft het woord van de architectuur in gebreke? Onmachtig het geleefde te meten, er het

worden van te voorzien, er de gebaren en tonen van te representeren? Kan zij de wereld tot een huis, tot een 'binnen' maken? De tover van het bouwen bestaat erin dat deze vraag onopgelost blijft. De monumentale geschiedenis van het stenen teken is dan ook niets anders dan het verschuiven van de formuleringen van deze vraag en het verlangen haar te beantwoorden. Dit is waarom de architectuur ruimte en tijd blijft doorkruisen op zoek naar de Oplossing, of de Taal daarvoor. Maar haar woord zal het huis nooit zeggen, zal binnen en buiten niet doen verdwijnen, het ontwerp niet droogleggen. Daarom/bouwen en bouwen we. Daarom/staat het-dit/erbarmelijke ledikant-in de regen,/daar staat het...

Inhoud

- 1 **Redactioneel**
- 2 **De esthetiek van Maison Dom-ino**
Rob van der Bijl
- 7 **Aspecten van het Modernisme: Maison Dom-ino en het zelf-referentiële teken**
Peter Eisenman
- 16 **In lief blauwe**
Friedrich Hölderlin
- 18 **Dichtelijk wonen**
Enige fragmenten over Adolf Loos en Martin Heidegger
Pieter Jan Gijsberts
- 24 **Notities over de fenomenologie van de grens in de architectuur**
Francesco dal Co
- 31 **W.M. Dudok en het Haagse stadsbeeld**
Theo van de Beek en Hans van der Heijden